

Valdes locekli – jaunas atbildības priekšā

Pamatīgu satraukumu uzņēmējiem izraisījuši vairāki normatīvo aktu grozījumi, kas palielina kapitālsabiedrību valdes locekļu atbildību. Īpašas pretenzijas izraisījusi norma, kas paredz Valsts ieņēmumu dienestam (VID) noteiktos gadījumos piedzīt no valdes locekļa uzņēmuma iekrātos nodokļu parākus. Cik reāla ir iespēja, ka ar šādu situāciju var iznākt saskarties godprātīgam uzņēmējam, saruna ar **Olavu Ceru**, zvērinātu advokātu biroja *O.Cers un J.Jurkāns* partneri, Latvijas Sertificēto maksātnešpējas procesa administratoru asociācijas valdes priekšsēdētāju. Viņš izteica viedokli arī par neseno likumu izmaiņām, kas skar mazo uzņēmējdarbību, nodokļus, un no 1. marta sagaidāmajām izmaiņām maksātnešpējas procesa regulējumā.

Olavs Cers

iegūvis bakalaura grādu tiesību zinātnē Latvijas Universitātē, jurista darba pieredze no 1992. gada. Patlaban ir zvērināts advokāts, Rīgas Starptautiskās šķīrētietiesas šķīrētietiesnesis, Latvijas Komerbanku asociācijas šķīrētietiesas šķīrētietiesnesis, sertificēts maksātnešpējas procesa administrators un Latvijas Sertificēto maksātnešpējas procesa administratoru asociācijas valdes priekšsēdētājs. Specializēties maksātnešpējas un civiltiesisko strīdu jautājumos, kā arī pārstāv klientus tādās jomās, kas skar komercietiesības un darījumus, nekustamos īpašumus, attiecības ar valsti un pašvaldībām, publiskos iepirkumus u.c.

Vārdos bieži tiek pausts likumdevēja un valdības atbalsts mazā biznesa attīstībai, taču vai tas ir redzams arī darbos? Vai nesen veiktās normatīvā regulējuma izmaiņas Latvijā palīdz attīstīties mazajai uzņēmējdarbībai?

Uzskatu, ka drīzāk ne. Vārdos politiķi un ierēdņi tiešām pauž apņemšanos atvieglot mazā biznesa darbību, atbalstīt jaunos uzņēmējus, bet tajā pašā laikā ir pieņemta virkne dažādu normatīvo ierobežojumu, kas ir samērā represīvi. Piemēram, izmaiņas mikrouzņēmumu nodokļa režīmā. Mikrouzņēmumu nodoklis tika radīts krīzes laikā, atvieglotot iespēju, kā uzsākt legālu uzņēmējdarbību. Ir pagājuši pieci gadi, un, neskatoties uz nozares iebildumiem, no šā gada 1. janvāra uzņēmumiem, kuru apgrozījums pārsniedz 7000 eiro gadā, nodoklis ir palielināts no deviņiem līdz vienpadsmit procentiem. Turklāt plāns paredz, ka šis nodoklis turpinās pieaugt arī nākamajos gados.

Laika gaitā šīs izmaiņas gan tikušas piezēmetas, un pēdējais rosinājums, kas izskanējis no Saeimas komisijas, jau paredz, ka arī uzņēmumi ar apgrozījumu līdz 100 000 eiro pirmos trīs gadus varēs maksāt iepriekšējo deviņu procentu likmi, pēc tam pārejot uz divpadsmit procentu likmi. Vai šādas likmes izmaiņas būtu uzskatāmas par pietiekami izsvērtām un pamatotām?

Janvāra vidū šāda ziņa parādījās, taču pirmās ziņas bieži ir mānīgas. Saeima pēc tam var nobalsot arī pavisam pretēji komisijas viedoklim. Šāds risinājums būtu viens no iespējamajiem kompromisiem. Uzņēmumam arī pie straujas izaugsmes trīs gadus tiktu nodrošināta iespēja saglabāt mikrouzņēmuma statusu, bet pēc šiem trim gadiem ir jāizvēlas – vai nu turpināt augt un pāriet nākamajā nodokļa likmē, vai arī pārtraukt izaugsmi. Likumdevējs ir pateicis – ja vēlies augt un paplašināties, tad ir jāmaksā lielāki nodokļi. Sava loģika tur ir. Pretējā gadījumā mikrouzņēmumu nodokļa režīms vairs nekalpos savam mērķim, un par mikrouzņēmumiem sāks reģistrēties arī lielas kompānijas. No otras puses, šādā situācijā augošie uzņēmumi tiek spiesti domāt par to, kā regulēt savu apgrozījumu, lai tikai nepārsniegtu 100 000 eiro. Piemēram, uzņēmuma apgrozījums gada beigās ir ap 90 000, bet decembrī tiek piedāvāts kāds darījums, ar kura izpildi tiktu pārsniegta 100 000 robeža. Tad uzņēmējam ir jāizšķiras – vai nu šo darījumu slēgt un nākamajā gadā maksāt lielāku nodokli, vai arī no tā atteikties, lai paliktu mikrouzņēmuma statusā. No uzņēmējiem dzirdētas dažādas iebildes par šo 100 000 eiro sliekšni – kāpēc tieši 100 000, vai nevarētu būt 120 000 vai 150 000? Tomēr skaidrs, ka kaut kur jau robeža ir jānovelk.

NUMURA INTERVIJA

► Uzskatāt, ka 7000 eiro kā robeža, no kuras zūd 9% likme, ir par zemu?

Tas ārkārtīgi ierobežo uzņēmumu pašā izaugsmes sākumposmā. Ja uzņēmumā nodarbināts viens cilvēks, tad tas vēl varētu būt pieņemami, bet, tiklīdz nepieciešams pieņemt vēl darbiniekus vai iegādāties līzīngā iekārtas, tad šī apgrozījuma robeža tiek ātri pārsniegta. Valstij būtu jāskatās ilgtermiņā. Pat ja sākotnēji šis nodoklis nozīmē mazākus ieņēmumus budžetā, jāļauj jaunajiem uzņēmumiem nostabilizēties legālajā uzņēmējdarbībā, jo ar laiku tie attīstīsies un izaugs lielāki.

Finanšu ministrijas galvenais arguments ir tāds, ka mikrouzņēmumu nodoklis ievērojami apdraud šajos uzņēmumos strādājošo sociālās garantijas...

Manuprāt, šos jautājumus nevar izšķirt ar vienu lēmumu. Problēma ir krietni plašāka – tā ir cilvēku vispārējā neticība sociālās apdrošināšanas maksājumiem. Gan Latvijā, gan pasaulē ir tik nedrošs un nestabils laiks, ka cilvēkam, kuram ir tikai divdesmit gadu, ir pat grūti aptvert domu, ka pēc četrdesmit gadiem viņam no sociālās apdrošināšanas maksājumiem būs sakrāta pensija.

Pēdējā laikā ieviestas vairākas jaunas likumu normas, kas paredz papildu atbildību, tai skaitā personisku finansiālu atbildību uzņēmumu valdes locekļiem. Kā jūs vērtējat šo tendenci – vai atbildības palielināšana uzņēmumu valdes locekļiem ir īstais veids, kā cīnīties ar ēnu ekonomiku, vai tas nenonāk pretrunā ar „ierobežotas atbildības” jēdzienu?

Valdes locekļiem atbildība ir bijusi vienmēr. Jau kopš Komerclikuma pieņemšanas un arī pirms tam, kad vēl bija likums par uzņēmējdarbību, princips vienmēr bijis tāds, ka valdes loceklis atbild par to, ko viņš dara. Komerclikumā tas ir norādīts sevišķi precīzi, Komerclikuma 169. pantā jau sen iekļauts arī princips, ka valdes loceklis ir jārikojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Ja citi komercsabiedrības dalībnieki vai arī kreditori pārmet, ka valdes loceklis ir nodarījis zaudējumus, tad viņam jāpierāda, ka viņš ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Esmu redzējis tiesā prasības, kur pret valdes locekli tiek celtas šādas pretenzijas – tās ir bijušas gan pret valdes locekļiem akciju sabiedrībās, gan sabiedrībās ar ierobežotu atbildību.

Taču tā ir civiltiesiskā atbildība, bet pēdējā laikā uzņēmēju protestus izsaukušī aizvadītā gada nogalē pieņemtie likuma „Par nodokļiem un nodevām” grozījumi, kas paredz, ka Valsts ieņēmumu dienests, izpildoties noteiktiem kritērijiem, no uzņēmumu valdes locekļiem varēs piedzīt nodokļu parādus. Izskanējis pat viedoklis, ka šie grozījumi varētu būt pretrunā ar Satversmi. Vai arī jūs redzat šādus tiesiskos riskus?

Mana pozīcija – personai jāatbild tikai par tādu zaudējumu nodarīšanu, tostarp citas personas nodarītiem zaudējumiem valsts budžetam nesamaksātu nodokļu izpratnē, par ko tā ir vainojama. Savukārt to, vai persona ir vai nav vainojama, var izlemt tikai tiesa, skatot civillietu par zaudējumu piedziņu. Tiesa ir tā institūcija, kas pēc sacikstes principa uzklauša pušu teikto un izvērtē personas

vainu, un, ja persona ir vainīga, tai šie zaudējumi ir jāsedz. Jā, VID var sodīt nodokļu maksātāju, bet, vai VID ar administratīvo aktu var piedzīt zaudējumus no trešās personas – valdes locekļa –, stipri šaubos par šāda juridiskā instrumenta atbilstību Latvijas tiesību sistēmai. Nedomāju, ka trešās personas civiltiesiskā atbildība būtu administratīvā procesa priekšmets.

Minētie likuma „Par nodokļiem un nodevām” grozījumi šo kārtību sašķoba. Procedūra paredz, ka VID ar savu lēmumu – administratīvu aktu – var piedzīt no valdes locekļa zaudējumus nenomaksāto nodokļu apmērā. Protams, pastāv pārsūdzības kārtība. Kā jau visus nodokļu administrācijas lēmumus, vispirms to var pārsūdzēt iestādes ģenerāldirektoram, pēc tam to var apstrīdēt arī administratīvajā tiesā. Tātad, no vienas puses, strīds jau nepaliek tikai VID kompetences ietvaros, un iespējas tiesāties saglabājas, tomēr pārsūdzības kārtība šajā gadījumā atšķiras no civiltiesiskā procesa.

Valdes loceklim saistībā ar komercsabiedrības nodokļu parādiem būtu iespējama tikai civiltiesiskā atbildība, jo valdes loceklis ir fiziska persona, kas komercsabiedrības attiecībā ar valsti nav patstāvīgs nodokļu maksātājs. Iznāk, ka ar šiem grozījumiem fiziska persona tiek padarīta par atbildīgu, ja juridiskā persona nesamaksā nodokļus. Pēc šādas loģikas arī satiksmes autobusa vadītājs būtu personiski atbildīgs par to, ka autobusa īpašnieks nav samaksājis transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokli! Tā ir viena no lielākajām likumdošanas problēmām Latvijā, ka jautājumi netiek risināti kompleksi un sistēmiski, bet gan kampaņveidīgi, ciņa notiek nevis ar cēloņiem, bet sekām, kā ideāls risinājums bieži vien tiek uzskatīts tieši represīvo metožu pastiprināšana. Likums gan paredz, ka VID izvērtē piecus kritērijus un saskaņā ar tiem nosaka, vai valdes loceklis ir atbildīgs vai nav, tomēr šī vērtēšana ir atšķirīga civilprocesā un administratīvajā procesā. Civilprocesā personai, no kuras kaut ko vēlas piedzīt, ir lielākas iespējas sevi aizstāvēt. Tur vērtēšana notiek tiesas sēdēs, tas ir sacikstes process, proti, pušu izvirzīto argumentu sacensība, kur nevienas puses izvirzītiem argumentiem nav ekskluzīva spēka, un to nevar salīdzināt ar administratīvā lēmuma pieņemšanas procesu iestādē.

Ja apstrīdot tāpat ir iespējams nonākt līdz tiesas procesam, tad kur ir problēma?

Tas arī būs administratīvais, nevis civilprocess. Tiek radīts interesants precedents, ka faktiski civiltiesisku strīdu par trešās personas nodarītiem zaudējumiem vērtēs tiesa civilprocesā, bet administratīvā tiesā. Turklāt administratīvā tiesā vērtēs strīdu nevis starp VID un nodokļu maksātāju juridisko personu, bet starp VID un valdes locekli kā privātpersonu, kurš šajā konkrētajā strīdā nav tiešais nodokļa maksātājs. Manuprāt, administratīvajai tiesai līdz ar to tiek nodota civilprasības izskatošo tiesu kompetence, un šāda tiesību nozaru sajaukšana ir nepieļaujama.

Ar kuru tā varētu ne tik labi tikt galā?

Man nav ne mazāko šaubu par to, ka administratīvās tiesas tiesneši spētu tikt galā ar lietas izskatīšanu, jo tiesnešu izglītības līmenis jau ir apmēram tāds pats, taču administratīvajā procesā ir citas, atšķirīgas nianšes un principi. Galvenā atšķirība ir tāda, ka administrati-

Mana pozīcija – personai jāatbild tikai par tādu zaudējumu nodarīšanu, tostarp citas personas nodarītiem zaudējumiem valsts budžetam nesamaksātu nodokļu izpratnē, par ko tā ir vainojama.



vajā procesā valda objektīvās izmeklēšanas princips, kas nozīmē: ja administratīvā procesa dalībnieku iesniegtie pierādījumi nav pietiekami, tiesa savāc tos pēc savas iniciatīvas, kamēr civilprocesā ir nostiprināts pušu līdztiesības un sacīkstes princips. Man tomēr šķiet pareizāk, ka prasības par zaudējumu piedziņu tiktu izšķirtas pēc šī sacīkstes principa, kur katrai no pusēm ir iespējas pašai sevi aktīvi aizstāvēt.

Administratīvā tiesa skata strīdus starp valsti un privātpersonu par valsts iestādes rīcību. Respektīvi, administratīvā tiesa ir paredzēta, lai privātpersona varētu gūt palīdzību strīdos ar valsts iestādi, nevis izvērtētu zaudējumu piedziņas lietas.

Tas līdzinās gadījumiem, kad valsts iestāde privātpersonai uzliek sodu, piemēram, par automašīnas novietošanu neatļautā vietā? Arī šādas situācijas var pārsūdzēt administratīvajā tiesā.

Jā, un arī lietas saistībā ar nodokļu strīdiem tiek skatītas administratīvajā kārtībā. Bet pēc pēdējiem likuma grozījumiem sanāk, ka nu VID vērsīsies nevis pret komercsabiedrību, bet gan pret tās valdes locekli par to, ka komercsabiedrība ir parādā valstij, pārliedot atbildību no juridiskās uz fizisko personu, bet tā jau pēc būtības ir civilprasisba. Protams, to var mēģināt mākslīgi padarīt par administratīvo atbildību, bet, manuprāt, tas kropļo pašu ideju par valdes locekli. Kurš turpmāk vēlēties būt par valdes locekli, īpaši, ja uzņēmumā ir pietiekami liels apgrozījums, ja Komerclikumā noteiktajai civiltiesiskajai atbildībai papildus klāt vēl nāks administratīvā atbildība? Pastāvēs risks: lai cik godprātīgi valdes loceklis veiktu savu darbu, ja iestājas neparedzami apstākļi, kuru dēļ netiek samaksāti nodokļi, valdes loceklis iegūst papildu smagumu pierādīt, ka viņš par šiem nodokļu parādiem nav vainīgs. Tāpat arī neskaidrs jautājums no tiesību normu piemērošanas viedokļa būs gadījumos, kad komercsabiedrībā ir trīs valdes locekļi, bet administratīvo atbildību izraisošās darbības būs veicis tikai viens no viņiem. Saskaņā ar Komerclikumu valdes locekļi atbild solidāri. Kā šādos gadījumos rīkosies VID, nevienam nav zināms.

Lai VID varētu veikt šādu piedziņu, jābūt konstatētiem pieciem likumā noteiktajiem kritērijiem.

Tātad valdes loceklim būtu jāseko līdz šiem kritērijiem un jācenšas nepārkāpt vismaz vienu no tiem.

Ja izvērtējam šos kritērijus, tad man kā maksātnespējas procesa administratoram jāsecina: jā, tie noteikti ir pārkāpumi, kas neliecina par to, ka valdes loceklis būtu rīkojies labā ticībā. Piemēram, ja notiek komercsabiedrības aktīvu atsavināšana jau pēc tam, kad ir paziņots par nodokļu piedziņu, vai ja juridiskā persona nav izpildījusi Maksātnespējas likumā noteikto pienākumu iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu. Taču manī tomēr rada nemieru tas, ka slēdzienu, vai persona ir vai nav pārkāpusi šos kritērijus, iestāde, vismaz sākumposmā, izdara vienpersoniski. Protams, pastāv iespēja VID lēmumu pārsūdzēt tiesā, taču iestādei pēc būtības nav tiesību spriest tiesu.

Šādās situācijās ir dažādas nianšes, kas būtu jāvērtē tiesā, piemēram, kaut vai gadījumā par aktīvu atsavināšanu – ja nu juridiskā persona nav saņēmusi paziņojumu par nodokļu piedziņas lēmumu? VID ierēdnis to var arī nezināt, un izdarīs secinājumu, ka paziņojums ir saņemts, uz tā balstot visus savus tālākos secinājumus. Civilprocesā šādi jautājumi tiktu izšķirti jau pirmajā instancē, iesniedzot un vērtējot pušu pierādījumus. Galvenais, ka ārpus tiesas tiek prezumēta privātpersonas vaina zaudējumu nodarīšanā. Protams, šādā pašā veidā tiek konstatēti ceļu satiksmes pārkāpumi, taču tie ir fakti, kuri nav jāvērtē – ir skaidri pierādījumi, piemēram, foto-fiksācija, kurā redzams, ka auto novietots aiz zīmes, kas aizliedz stāvēt. Taču valdes locekļu gadījumā viss nav tik nepārprotami un nav tik elementāri fiksēt faktus. Arī šie pieci kritēriji var būt dažādi interpretējami.

Rezumējot teikto, jūs saskatāt zināmus riskus arī no Satversmes viedokļa? Uzņēmēji min gan nevainīguma prezumpciju, gan tiesības uz privātīpašumu, gan diskriminācijas pārkāpumu. Lielākās bažas no minētajiem rada tieši iespējama nevainīguma prezumpcijas pārkāpums, jo privāto tiesību

NUMURA
INTERVIJA

► juristi un arī krimināltiesību juristi tomēr ir pieraduši pie domas, ka personu par vainīgu var uzskatīt tikai tad, ja viņu par tādu atzīst tiesa. Bet šeit princips ir apgriezts otrādi – vispirms iestāde vai pat ierēdnis vienpersoniski konstatē, ka no tevis ir piedzenami zaudējumi par trešās personas saistībām, un tad tev visās nākamajās instancēs jāpierāda, ka varbūt tomēr neesi vainīgs. Diskriminācijas pārkāpumu es īsti nesaskatu, jo arī Komerclikums paredz valdes locekļu atbildību par nodarītajiem zaudējumiem.

Savukārt Satversmē noteikto īpašuma tiesību pārkāpuma kontekstā uzņēmēju pārstāvji uzskata, ka piedziņas vērsšana pret personas privāto īpašumu būtu īstenojama tikai Kriminālprocesa likumā noteiktajā kārtībā un par to būtu jālemj tiesai.

Tomēr jaunākajos likuma grozījumos ir atšķirība no ierastās nodokļu piedziņas kārtības. Konkrētās likuma izmaiņas paredz, ka no VID lēmuma paziņošanas brīža nodokļa parāds valdes loceklim jāsamaksā 30 dienu laikā, taču vienlaikus likumā ir arī iekļauta atruna, ka apstrīdēšanas gadījumā šis piedziņas process tiek apturēts no dienas, kad iesniegums saņemts iestādē, līdz dienai, kad VID pieņemtais lēmums kļuvis neapstrīdams vai nepārsūdzams. Savukārt fakts, ka pēc galīgā tiesas nolēmuma piedziņa tiek vērstā uz fiziskās personas – šajā gadījumā valdes locekļa – mantu, nav nekas jauns, tieši tādas pašas sekas ir arī valdes locekļa atbildībai Komerclikuma izpratnē – ja tiesa konstatē zaudējumu nodarīšanu, tad piedziņa var tikt vērstā uz fiziskās personas mantu. Šajā gadījumā vislielākās bažas ir par šo vienkāršoto un Latvijas tiesību sistēmai neraksturīgo procedūru, kādā persona tiek atzīta par vainīgu trešās personas saistību neizpildē.

Pēc būtības līdzīga norma ir iekļauta arī Maksātnespējas likuma grozījumos, paredzot, ka turpmāk uzņēmuma valdes locekļiem solidāri būs jāatbild ar saviem personīgajiem līdzekļiem par nodarītajiem zaudējumiem kreditoriem, ja maksātnespējas procesa administratoram netiks nodoti grāmatvedības dokumenti, kas sniedz skaidru priekšstatu par uzņēmuma finanšu un mantas stāvokli, darījumiem pēdējo trīs gadu laikā. Vai arī šajos grozījumos ir līdzīgi riski?

Maksātnespējas likuma grozījumos tomēr ir paredzēts atšķirīgs valdes locekļa atbildības realizācijas mehānisms, proti, tas notiek civilprocesa kārtībā, nevis kā administratīvais process. Administratoram, konstatējot dokumentu nenodošanas faktu, ir tiesības vērsties ar zaudējumu atlīdzības prasību tiesā, kura uz šāda pieprasījuma pamata ierosina civillietu. Pretstatā iepriekš aprakstītajai kārtībai administrators nav tiesīgs vienpersoniski atzīt valdes locekli par vainīgu zaudējumu nodarīšanā. Likuma grozījumos ir viennozīmīgi noteikts, ka dokumentu nenodošana ir tikai papildu pamats, lai maksātnespējas procesa administrators vērstos tiesā. Administratoram jau šobrīd ir pienākums vērsties tiesā, piedzenot pierādāmos zaudējumus. Iznāk, ka likumdevējs pieņem vienus grozījumus, kas paredz, ka, piedzenot nodokļu zaudējumus, pietiek ar administratīvu lēmumu, un otru grozījumus, kas gadījumā, ja ir no-

darīti zaudējumi kreditoram, paredz civilprocesa tiesā. Piemēram, runājot par to pašu kritēriju, kurā noteikts, ka valdes loceklis nedrīkst atsavināt aktīvus pēc paziņojuma par nodokļu piedziņu saņemšanas, – maksātnespējas procesā šādā gadījumā maksātnespējas procesa administratoram tas būtu jārisina tiesas ceļā, savukārt nodokļu parāda gadījumā iestādei piedziņas sākšanai pietiek tikai ar administratīvu aktu, kuru var pieņemt, iespējams, pat nepārziņot visas detaļas. Tie ir dažādi spēles noteikumi, lai gan mērķis ir viens un tas pats – zaudējumu atlīdzināšana. Vienā gadījumā – valstij, otrā gadījumā – kreditoriem, starp kuriem arī var būt valsts. Protams, likumdevējs var visu – arī izvēlēties, ka zaudējumus no fiziskās personas piedzen administratīvajā procesā, bet tad tas ir jāskata daudz dziļāk. Jāvērtē, vai šāda rīcība vispār iekļaujas mūsu tiesību sistēmā, kuru mēs nemitīgi pilnveidojam un pielīdzinām Eiropas Savienības tiesību sistēmai, kur arvien nozīmīgākas kļūst personas tiesības, cilvēktiesības.

Pirms iekļauj likumos arvien jaunas sankcijas un ierobežojumus, varbūt nepieciešams valstiskā līmenī auditēt to, vai pilnvērtīgi tiek izmantoti jau esošie kontroles un piedziņas mehānismi. Ja kāds no šādiem mehānismiem „nestrādā”, varbūt vispirms apsverama doma par esošā mehānisma uzlabošanu vai pareizu piemērošanu, nevis jārada aizvien jauni un jauni juridiskie instrumenti tā paša mērķa sasniegšanai. Ja kāds neprot braukt ar velosipēdu, tas nozīmē, ka citīgāk jāmacās, nevis jānopērk vēl trīs jauni velosipēdi, cerot, ka ar tiem tā lieta ies vieglāk.

Maksātnespējas likuma grozījumu kontekstā pastāv bažas arī par pārāk plašām interpretācijas iespējām. Piemēram, ko nozīmē „skaidrs priekšstats par darījumiem un mantas stāvokli”?

Vai dažādi maksātnespējas procesa administratori to nevarētu saprast atšķirīgi? Vai nevajadzētu izdot Ministru kabineta noteikumus, kur prasības šiem saglabājamajiem grāmatvedības dokumentiem būtu definētas skaidri un nepārprotami?

Es nesaskatu te problēmu. Nevienam jau neprasa maksātnespējas procesa gadījumā kaut kādu īpašu dokumentu kopumu. Jānodod tas dokumentu kopums, kādu uztur, kārtojot ikviena uzņēmuma grāmatvedību. Ir likums „Par grāmatvedību”, likums „Par nodokļiem un nodevām” un atsevišķos nodokļus regulējošie likumi, kuros viss ir izskaidrots – kādai jābūt darījuma dokumentācijai, kas ir attaisnojuma dokumenti, cik ilgi dokumenti ir jāglabā. Nevienam nav tiesīgs no valdes locekļa pieprasīt kaut kādus ārkārtas dokumentus. Piemēram, ja ir bijis darījums saistībā ar būvniecību, tad dokumenti, kurus parasti skatās, lai pārbaudītu šāda darījuma pamatotību, ir līgums, tāme, izpildīto darbu akts jeb tā dēvētā forma Nr.2, apmaksas rēķins. Ja, piemēram, VID rodas šaubas par to, vai izpildīto darbu aktā ierakstītie darbi patiešām ir veikti, tad pārbauda vēl papildu dokumentus – materiālu iepirkumus, degvielas izlietojuma čekus, darba algas. Šiem dokumentiem jābūt katra uzņēmuma grāmatvedībā, vienai, vai tas rēķinās ar maksātnespēju vai ne. Pilnīgi visu likumā jau nav iespējams uzskaitīt, piemēram, dokumentus, kas varētu būt kā attaisnojuma

dokumenti, ja izmantots Dienvidāfrikas vai Bangladešas pilsētas sabiedriskais transports. Ir gadījumi, kad jāaprobežojas ar vispārīgām definīcijām un principiem. Turklāt, kā jau norādīju, dokumentu apjoma pietiekamību vērtēs tiesa zaudējumu piedziņas civilietas ietvaros, un valdes loceklim būs visplašākās iespējas pierādīt dokumentu pietiekamību.

Vai uzņēmēji nesāks apiet abu iepriekšminēto likumu grozījumu normas, reģistrējot kā valdes locekļus fiktīvas personas?

Tā vispārināt nevajadzētu. Protams, ir bijuši un būs arī tādi gadījumi. Nodarbojoties ar maksātnespējas jautājumiem, bieži gadās saskarties ar dažādām shēmām. Viena no populārākajām metodēm pēdējā laikā ir par valdes locekļiem iecelt cilvēkus no citām valstīm, īpaši no Vidusāzijas valstīm. Šādas darbības ir acīmredzami fiktīvas, un grūti nāksies pierādīt tiesai, ka astoņpadsmitgadīgs jauneklis no Azerbaidžānas kalnu ciemata patiešām ir vēlējis kļūt par valdes locekli faktiski maksātnespējīgā Latvijas komercsabiedrībā. Turklāt nevajadzētu aizmirst, ka no atbildības netiek atbrīvots arī iepriekšējais valdes loceklis, ja administrators pierāda, ka tieši viņa darbības periodā ir nodarīti zaudējumi, tostarp nozaudēti dokumenti.

Vienlaikus ar grozījumiem tiek pastiprināta arī maksātnespējas procesa administratoru kontrole – tie paredz, ka administratori kļūs par valsts amatpersonām, kas neļaus savienot amatu ar advokāta profesiju.

Kāpēc pieņemtas šādas izmaiņas?

Es šādu likumdevēja lēmumu uzskatu par absolūti nepareizu. Maksātnespējas procesa administrators neveic nevienu ar valsts pārvaldi saistītu funkciju, tad kāpēc tam būtu jābūt valsts amatpersonai? Administrators ir tas pats, kas komercsabiedrības likvidators. Tam ir tikai jāapkopo visa uzņēmuma manta un līdzekļi un jāapzina visi kreditori, un pēc tam šī manta jāpārdod un nauda jāizdala kreditoriem. Administratoram nav nekādu pilnvaru kādu pasludināt par vainīgu vai vienpersoniski piedzīt zaudējumus. Valsts šo normu pamato vienīgi ar to, ka vēlas padarīt ērtāku maksātnespējas administratoru uzraudzību. Administratorus jau uzrauga gan Tieslietu ministrija valsts aģentūras „Maksātnespējas administrācija” personā, gan tiesa, gan arī kreditori. Administrators nav atbrīvots nedz no administratīvās, nedz kriminālās atbildības. Tāpat arī administratoram piemīt civiltiesiskā atbildība par nodarītajiem zaudējumiem, līdzīgi kā valdes loceklim.

Ja kādam šķiet, ka administrators dara kaut ko nelikumīgu, tad pret viņu var vērsties gan civilprocesuālā kārtībā tiesā tieši tāpat kā pret valdes locekli, gan arī policijā. Var iesniegt sūdzību Maksātnespējas administrācijā un tiesā, un, ja sūdzība būs pamatota, administrators tiks atcelts, vai arī tiks atcelts pārsūdzētais administrators lēmums. Kreditori paši ar balsu vairākumu var izteikt administratoram neuzticību, un tiesai tad jāieceļ cits administrators. Taču likumdevējs pasaka – ar visiem šiem kontroles mehānismiem nepietiek, vēl nepieciešams iesaistīt arī Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroju, un, kad tas gūs ie-

spēju kontrolēt administratorus, tad gan viss beidzot būs kārtībā!

Ja tikai kontroles un uzraudzības funkcija ir iemesls kādu iecelt par valsts amatpersonu, tad varbūt ieceram par valsts amatpersonām arī uzņēmumu valdes locekļus – tas nekas, ka viņi valsts pārvaldes funkcijas neveic, toties būs labāka iespēja viņus kontrolēt! Baidos, ka tieši neprasme un nevēlēšanās efektīvi izmantot esošos kontroles un uzraudzības mehānismus ir pamatā likumdevēja tieksmei radīt aizvien jaunus un jaunus uzraudzības līmeņus. Ja esošais modelis nesniedz gaidītos rezultātus, bez jebkādas analīzes tiek radīts jauns. Bet tā ir formāla cīņa ar sekām – šodien sabiedrība pieprasa ieviest kārtību maksātnespējas procesā – likumdevējs pievieno vēl vienu uzraudzības iestādi. Rīt dien sabiedrība prasīs tikt galā ar komercbankām, kas piedzen neatmaksātos kredītus, – likumdevējs radīs jaunu uzraudzības iestādi, kas uzraudzīs komercbankas kredītu atgūšanas procesu. Darbīgs izdarīts, varam ievilkt ķeksīti sarakstā, beidzot viss ir kārtībā! Trūkst analītiskas pieejas problēmu cēloņiem un tā dēvētā funkciju audita, kurš palīdz apzināt esošās sistēmas efektivitāti un vājās vietas.

Kādas vēl izmaiņas Maksātnespējas likuma grozījumi paredz uzņēmējam? Ar ko viņiem tagad būs jārēķinās?

Grozījumi paredz vairākas izmaiņas, kas maksātnespējas procesam ļaus kļūt pārskatāmākam. Pirmkārt, ir iestrādāts mehānisms cīņai ar fiktīvajiem kreditoriem. Administratoram būs iespēja vērtēt, vai kreditors ir vai nav fiktīvs, un pozitīva atzinuma gadījumā norādīt uz to, lai tiesa vērtētu vēlreiz, padziļināti.

Vēl būtiska izmaiņa ir tāda, ka tiek atcelta administratoru pārmantojamība, pārejot no tiesiskās aizsardzības procesa uz maksātnespējas procesu. Turpmāk šādā gadījumā iepriekšējais administrators savas funkcijas zaudēs un tiesa pēc saviem ieskatiem iecels citu administratoru. Tas nepieciešams, jo bieži tiek pārņemtas shēmas, ka kreditoru un parādnieku starpā notiek vienošanās par administratora izvēli un fiktīva tiesiskās aizsardzības procesa uzsākšanu ar vienīgo mērķi, lai administrators automātiski vadītu arī maksātnespējas procesu.

Tāpat grozījumos skaidri noteikts: ja parādnieks – juridiskā persona – ilgāk nekā divus mēnešus nav nokārtojis parādsaistības, kurām iestājies izpildes termiņš, tam ir pienākums nekavējoties iesniegt maksātnespējas pieteikumu.

Likuma „Par nodokļiem un nodevām” 60. pantā noteiktie kritēriji, pie kuru izpildes VID ir tiesības uzsākt procesu par juridiskās personas nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu budžetam no personas, kura ir bijusi šīs juridiskās personas valdes loceklis laikā, kad attiecīgie nokavētie nodokļu maksājumi ir izveidojušies:

- 1) nokavēto nodokļu maksājumu summa pārsniedz 50 minimālo mēnešalgu kopsummu;
- 2) lēmums par nokavēto nodokļu maksājumu piedziņu ir paziņots juridiskajai personai;
- 3) ir konstatēts, ka pēc nokavēto nodokļu maksājumu izveidošanās juridiskā persona ir atsavinājusi aktīvus tādai personai, kura attiecībā pret valdes locekli atbilst ieinteresētās personas jēdzienam Maksātnespējas likuma izpratnē;
- 4) ir sastādīts akts par piedziņas neiespējamību;
- 5) juridiskā persona nav izpildījusi Maksātnespējas likumā noteikto pienākumu iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu.

Likums paredz: ja juridiskajai personai ir vairāki valdes locekļi, viņi par juridiskās personas nokavētajiem nodokļu maksājumiem atbild solidāri.

**Ar Olavu Ceru
sarunājās
Ikars Kublīņš,
portāla plz.lv
redaktors**